A messzi szép nőkről

Merklin Tímea

Torjay Valter két helyszínen állít ki az elmúlt húsz év festményeiből és grafikáiból, ugyanekkor fotóival is jelen van a Szent Márton-héten: régi szép asszonyokat mutat meg, sírköveikről.

Torjay Valter festőművész, grafikus, a Szent Márton Temetőért Egyesület elnöke (nagy kép). Alul: az 1907-ben, fiatalon elhunyt, szép Taschler Anna (a kép a sírkövéről való), Krisztus kigúnyolása (pác), 1997-ből a könyvtárban – Torjay Valter grafikája

FOTÓ: BENKŐ SÁNDOR

Művészetszociológiai és kultúrpolitikai kérdés is lehet – Tóth Csaba tette fel a kiállításmegnyitón –, hogy miért rendez egy művész kéthelyszínes tárlatot. Torjay Valter úgy tekint vissza az elmúlt húsz évre, amióta kiállít, hogy festészetéből az Oladi Művelődési Központban ad közre egy válogatást, a grafikáiból pedig a Berzsenyi Dániel Könyvtárban. Ráadásul jelen van egy harmadik helyszínen, az Art Caféban, igaz ott a Szent Márton Temetőért Egyesület neve alatt, de a régi Szombathely szép asszonyairól készített fotók mégiscsak az övéi.

Markáns, látványelvű, figurális művészről van szó, aki vizuális naplójának egy részét teszi közzé: amott a lírai festő képeit látjuk, emitt a festő rajzait, Schubert-muzsikára rezonáló bensőségességgel. Egyedülálló ezzel a régióban; kuriózum, hogy egy festő ilyen gyakran tollat és ceruzát is fog, mert ez napi rajzgyakorlatról árulkodik. Tóth Csaba festőművész beszélt erről, aki húsz éve ismeri Torjay Valter pályáját, és azt gondolja: „Habár úgy tűnik, ezen az úton nem sok társa van, ez nem jelenti azt, hogy rossz úton jár."

– Azért választottam Tóth Csabát a számvetés jellegű kiállítás megnyitásához, mert mindig kitartott a vasi művészet ügye mellett, akár száz évre visszamenőleg. A vasi művészekről szóló kétkötetes lexikont is együtt írtuk, övé volt a munka nagyobbik része. A 90-es évek közepén jelent meg a Képző- és Iparművészet Vas megyében címmel a Szépítő Egyesület kiadásában. Akkor együtt csodálkoztunk azon, hogy Vas megyének micsoda művészeti élete volt, csak nem ismerjük. A Szent Márton utcai temetőben például most dőlt össze Vass Béla sírköve. A premontrei gimnázium egykori rajztanára 1934-ben halt meg; 1920–21-ben olyan művészeti iskolát csinált, aminek nagy sikere volt, a szegénység miatt szűnt meg. Az egyesület szeretne majd gyűjtést szervezni, mert egy ilyen fontos embernek a sírja nem maradhat romokban. Géfin Gyulához fogható személyiség, csak őt még nem fedezték fel, ahogy most szerencsére Kaposi Jánost.

A kéthelyszínes kiállításra az a magyarázat, hogy Torjay Valter úgy érezte, nincs egy olyan hely, ahová egyben elvihetné az anyagát. Ezért olyan helyeket keresett, ahol missziónak tekintik a kiállításokat, jó hangulatú, intim terek vannak, ahová sokan járnak, így esett a választás az OMK-ra és a Berzsenyi könyvtárra.

– Fontos az emberekkel való kapcsolat. Nem elitista művészetet csinálok. Az az évezredes feladatom, hogy az emberek számára valami pluszt adjak. Ez ma nem igazán népszerű, mégis ezt teszem, mert én nem tehetek mást. Egyre emberre is van szükség, amilyen én vagyok. És talán kell egy ilyen katalizátor, valaki, aki összeköti a dolgokat, a mai embert a múltjával.

> A Monarchia-kori nők arcán más szépség tükröződik: a világ, amiben éltek

Tágabban értelmezve ez a témája az Art Café Szent Márton-heti kiállításának és szórólapjának, amelyet a Szent Márton Temetőért Egyesület jegyez, asszonyokat mutat be a régi Szombathelyről. A fotók egy része Spigler Tibor és Szigetváry Katalin gyűjteményéből való, másik részét Torjay Valter fotózta sírkövekről.

– Ertedetileg a Monarchia időszakát akartam átfogni, de itt leszűkítettem a régi szép asszonyokra. Nem tettem le az egész megvalósításáról sem, keresem a gyűjtőket, tárgyalok velük. Már korábban rájöttem, hogy a Monarchia-korabeli embereknek más volt az arca, mint a maiaké: az a világ tükröződik rajtuk, amiben éltek. Más habitus, más életszemlélet. Érdekes megfigyelni, hogy máshogy viselkednek a fotólencse előtt: kihúzzák magukat, tartásuk, önbecsülésük van. Akkor is, ha csak egy útkaparó áll a fényképezőgép előtt. Észre kell hogy vegyük az erényeiket. A nők pedig különösen érdekesek, elsősorban azért, mert sokkal szebbek, mint a férfiak. Amikor a temetőben a sírkövek képeit fotóztam (eredetileg dokumentációs szándékkal, hiszen ezek közül sokat már elloptak, és megsemmisülnek az összeomló kövekkel együtt), kifejezetten fájt, amikor egy fiatal nő képe volt ott. A teljes „hiábavalóság", ha egy nő fiatalon meghal, anélkül, hogy teljesítette volna a feladatát, hogy feleség, hogy anya lett volna. A Monarchia asszonyainak, lányainak más a szépsége, sokszor nem is feltűnő. Valószínűtlen finomság árad belőlük. Amire azt mondhatni: „olyan, mint egy angyal". Ezt ma nehéz mondani bárkire. Belőlük másféle erkölcsiség, másféle értékrend tükröződik. Tudták, mi lesz a dolguk, mit vár el tőlük a világ, s mit ők maguktól. Látszik, hogy rend volt odabent. 15 évesen készek voltak egy háztartás vezetésére. Mellette sokan írtak, festettek, művészeti körökbe jártak vagy tudománnyal foglalkoztak. Ott még nem törött el minden egész. Aztán jött az első világháború. Fel akartam mutatni ezeket a nőket, hátha lehet valamit tanulni tőlük. Például tartást. Szoktam ilyen arcokat festeni, rajzolni is, a kiállításon is látható. Ezek a nők már nagyon messze vannak. A mai nők is szépek, de máshogyan szépek. A különbség izgat. Akkor a férfiak szögletesebbek, a nők lágyabbak voltak. A sok tornaóra meg az emancipáció a nőknek sokat adott, de nehéz őket „angyalom"-nak hívni. Azt szoktam mondani, hogy a bubi-frizurával és a cinikus mosollyal vége lett a klasszikus női szerepnek. Mára a karrier lett az első. Főleg nem az egyes nők hibája, hanem a társadalomé: egy tragédia, ami van, mert a gyerekeknek anya kéne, a férfiaknak feleség. Mindezzel együtt tisztelem és csodálom a nőket, náluk csodálatosabbat el sem tudok képzelni. Ha végigmegyek Szombathelyen, egy óra alatt tíz szebb nőt látok, mint a hollywoodi dívák. Vas megye közismerten a szép nők hazája. Olvastam, hogy valamikor a 20-as években egy híres párizsi kéjgyilkos (Landreux-höz vagy a londoni Hasfelmetsző Jackhez fogható kaliberű figura) járt Szombathelyen, mert hallotta micsoda szépségű női teremtmények élnek itt. Aztán hazautazott, és írt egy levelet, hogy tényleg szépek, de nem bántott senkit. Egy korabeli újságcikk mesélte el az esetet.

Merklin Tímea

Angyalom, galambom

Szeretnék visszaülni a könyvtári kávézó asztalához, hogy – talán egy másik székről – újra meghallgassam Torjay Valtert, amint a nőkről beszél. Bár a mai nők tényleg nem azok az angyali teremtések, akiknek arcát a Monarchia-korabeli fotók megidézik. Szeretném, ha elismételné, hogy tiszteli és becsüli a nőket, és náluk csodálatosabbat el sem tud képzelni. Szeretném újra hallani, mert reményt adna, hogy ő kimondja, ami mellett nap mint nap elmegyünk: nem csak van bennünk, nőkben értékelhető, hanem van, aki értékeli is. Szeretném nemcsak hallgatni őt, hanem belefűzni, mi minden változott meg azóta, amit innen boldog, békés ideának látni. Elmondanám, mennyire szívesen töprengenék azon, hogy ma terítőt horgoljak-e a komódra vagy folytassam a vállikendőt, és milyen szívesen töltenék fél délelőttöt azzal, hogy a családdal megvitassam: angol vagy német nyelvű nevelőnőt fogadjunk-e a gyerekek mellé. Angyalarcom lenne és csipkegallérom. És amikor megegyezésre jutnánk, a férjem azt mondaná: „Jól van, galambom, jöhet a vacsora." Csengetnénk egy picit, és a szép, faragott bútorokkal berendezett ebédlőnkbe behozná a sültet a cseléd. Az örök időkbe küldenék egy mosolyt, arra gondolva, holnap is szép nap lesz: kilovagolunk...

Meghallgatnám még egyszer Torjay Valtert a messzi, szép asszonyokról. Talán dadognék arról, milyen nehéz ma nőnek lenni, de ha igazán beszélgetni kezdenénk, azt mondanám: azok a nők elbámulnának rajtunk, talán meg se értenék, milyen erő az, ami egy mai asszonyt végighajt az életén, többfrontos napi küzdelmein át. Igen, más ez a mosoly.